

Szabad szoftverek terjedését gátló tényezők megállapítása és rangsorolása

Készítette a Közigazgatási és Igazságügyi minisztérium E-közigazgatási
Szabad Szoftver Kompetencia Központja
Budapest, 2013

A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai
Regionális Fejlesztési Alap társfinanszírozásával valósul meg.

Kódszám: EKOP–1.2.15

Ez a Mű a Creative Commons Nevezd meg! – Így add tovább! 3.0 Unported
Licenc feltételeinek megfelelően szabadon felhasználható.

A dokumentum legfrissebb változata letölthető a honlapunkról:

<http://szabadszoftver.kormany.hu/>

Tartalomjegyzék

Kínálati oldali tényezők.....	3
Keresleti oldali tényezők.....	3
Horizontális tényezők	5

Szabad szoftverek terjedését gátló tényezők megállapítása és rangsorolása

Jelen tanulmányban azokat a fő kínálati, keresleti és horizontális tényezőket vesszük sorra, amelyek a tapasztalatok, felmérések és/vagy a kérdéskörrel foglalkozó szakértők szerint jelentős mértékben akadályozzák a nyílt forráskódú, szabadon felhasználható szoftverek magyarországi elterjedését.

Kínálati oldali tényezők

- a nyílt forráskódú megoldások hiánya: sok esetben hiányzik (vagy marketing támogatás hiányában a potenciális megbízók számára nem ismert) a szabad szoftveres megoldás egy-egy adott területen, így a felhasználók a megszokott, mások által ajánlott vagy egyszerűen „a polcról levett” licenrdíjas terméket választja.
- marketing és ügyfélszolgálati támogatás hiánya: a nyílt forráskódú szoftverek sokszor nem elég ismertek, jellegükből következően nem áll mögöttük egységes és hatékony belső (pl. ismertető anyagok, audiovizuális tananyagok, GYIK, stb.) és külső kommunikációs, illetve marketing tevékenység;
- kompatibilitás hiánya vagy korlátossága: a szabad szoftverek esetenként valóban nem (vagy csak korlátozottan) működnek együtt más programokkal/rendszerekkel (ugyanakkor ez nem írható a szabad szoftverek rovására, hisz a forráskód ez esetben nyílt, így alkalmazkodni ezekhez bárki tud, szemben a zárt forráskóddal, ahol maga a forráskód nem is ismert);
- a termékek közti összefüggésből adódó termékcsapda: pl. MS Exchange => Outlook => MS Office => MS Windows => Vírusirtó; MS Sharepoint => MS Office => MS Windows => Vírusirtó, stb.
- képzési programok hiánya: mind a formális, iskolarendszerű oktatásban, mind a vállalati trainingek, továbbképzések területén szűkösek a képzési lehetőségek (mind az egyszerű felhasználók, mind az IT szakemberek számára);
- képzési programok ára: a létező programok nem kötődnek egy-egy világcég termékéhez, így szponzoráció híján a valós piaci áron kínálják őket, ami sokak számára elérhetetlen;

Keresleti oldali tényezők

- alacsony szélessávú penetráció: a magyar piacot továbbra is alacsony szélessávú penetrációs mutatók jellemzik mind a háztartások, mind a KKV-k szintjén;

- digitális írástudás hiánya: nemzetközi összehasonlásban alacsony a digitálisan írástudók aránya, ami szűkíti a nyílt forráskódú szoftverek potenciális igénybe vevői körét, ráadásul az újonnan belépő felhasználók általában a széles körben elterjedt MS termékekkel ismerkednek meg elsőként;
- másodlagos digitális megosztottság: a felhasználók közül sokan megrekednek az alapszintű funkciók használatánál (akár ide értve a közösségi szolgáltatásokat is), így sem magánemberként, sem munkavállalóként vagy vállalkozóként nem jutnak el a szofisztikáltabb alkalmazások, online tranzakciók, elektronikus kereskedelmi vagy közszolgáltatások igénybe vételéig;
- motiváció hiánya: a digitálisan írástudatlan felnőtteket elsősorban motiváció hiánya tartja távol az infokommunikációs szolgáltatásoktól, ahogy a mélyen az uniós átlag alatti informatizáltsági mutatókkal rendelkező magyar KKV-k vezetői/tulajdonosai nem kellően motiváltak a digitális eszközök használatára;
- egysíkú informatikai ismeretek: az oktatás nem szövegszerkesztést, táblázatkezelést, prezentációkészítést tanít, hanem pl. Microsoft Wordot, Excelt, Powerpointot, ami még nehezebbé teszi a későbbi váltást;
- bizalmatlanság, az ismeretlentől való félelem: ezt magyarázni sem kell; a mögöttes ok gyakran pusztán a tájékozatlanság¹, illetve az ellenérdekelt felek általi dezinformáció;
- image problémák: a szabad szoftverekkel kapcsolatos rossz hírek hamarabb jutnak el a felhasználókhoz, ami eltántorítja a lehetséges felhasználókat az a nyílt forráskódú szoftverek alkalmazásától; közigazgatási, önkormányzati, vállalati vezetők, de akár magánszemélyek is megfogalmazzák a fenntartásaikat, mondván, hogy számukra az informatika kiszámítható és megbízható működése fontos alapfeltétel, ezért nem kívánnak kísérletezni, kockáztatni;
- rossz korábbi tapasztalatok: saját (és sokszor mások állítólagos vagy tényleges) rossz tapasztalatai sokakat távol tartanak a nyílt forráskódú szoftverek világától;
- migrációs félelmek: a migráció körüli bonyodalmaktól, adatvesztéstől, biztonsági kockázatoktól, az új navigáció/menürendszer elsajátításától való félelem sokakat elrettent az átállástól;
- technikai problémák: bizonyos felhasználói élményt nyújtó programok (pl. játékok) nem futtathatók nem windowsos környezetben;
- kompatibilitás hiányának vélelme: a nem kellően tájékozott felhasználók a kompatibilitás hiányát feltételezve nem is veszik fontolóra a szabad szoftver igénybe vételét;
- szakmai háttér hiánya: sokan azzal indokolják elutasító álláspontjukat, hogy szervezetüknél hiányzik a megfelelő szakmai felkészültség a szabad forráskódú rendszerek üzemeltetéséhez;
- minőségi aggályok: a váltástól elzárkózók rendszerint félnek attól, hogy az új rendszer(ek) nem tudja/tudják ugyanazokat a szolgáltatásokat nyújtani számukra, mint fizetős társaik;
- költség tudatosság hiánya: ha valaki (pl. egy költségvetési szerv) nem közvetlenül fizet az általa használt szoftverekért, hanem helyette egy erre kijelölt szervezet (pl. bizonyos esetekben NISZ

¹ A szabad szoftverekkel kapcsolatos ismert kormányzati preferenciák, nyílt kormányzati szabad szoftveres tárolók bevezetése mögött részben az a gondolat húzódik meg, hogy a nyíltsággal javul a kommunikáció is a minisztériumok, kormányhivatalok között, ahol ennek (és természetesen nem nyílt forráskód esetén a kód-újrafelhasználás) hiányában rengeteg párhuzamos fejlesztésre kerül sor. Nagyon sok magyar kormányzati, közigazgatási intézmény alkalmaz szabad szoftvereket kiszolgáló és kliens oldalon is, gyakran a felhasználók tudta nélkül. Például ilyen a webes felületű, nyílt szabványok alapján működő, dokumentumok hatékony kezelését lehetővé tevő Alfresco tartalomkezelő a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalnál, a Fővárosi Törvényszéknél és az Állami Számvevőszéknél. A bíróságok az elsők között kezdtek szabad irodai programcsomagot használni, ennek felhasználói itt már többségben vannak, ahogy számos kis és nagy önkormányzatnál is, de ezekről adatok hiányában még nem jelent összefoglaló tanulmány, és a kormányzati szféra szereplői nincsenek a megfelelő információk birtokában a szabad szoftverek kétségkívül meglévő pozitív tapasztalatairól.

- Zrt.) állja a számlát, akkor nyilván kevésbé lesz fogékony a költségtakarékosságra vonatkozó érvek iránt;
- konzervativizmus, az újtól való félelem: a szervezetek sokszor vonakodnak, hogy elsőként váltsanak át szabad szoftverekre, inkább bevárának és elemeznék más intézmények migrációs kísérleteit;
 - a „szokás hatalma”: ha valakinek a saját számítógépén vagy az iskolában/munkahelyen Windows operációs rendszere és az alatt futó alkalmazásai vannak, az pusztán megszokásból is nehezen áll át a szabad szoftverek használatára;
 - műszaki/technológiai problémák (és a tőlük való félelem): sokan attól tartanak, hogy a partnerekkel való kommunikációt veszélyezteti, ha eltérő rendszereket használnak (inkompatibilitás veszélye);
 - az új rendszer megtanulásától való félelem: az új rendszerre történő átállás új ismeretek megszerzését teszi szükségessé, amelytől a felhasználók többsége ódzkodik;
 - „mentális vendor lock-in”: vagy nevezhetnénk „informatikai Stockholm szindrómának” is: bármennyire is szenvedek meglévő rendszereik korlátaitól, sokan nem hajlandók lecserélni a megszokott rosszat,
 - a függetlenség iránti vágy hiánya: a szoftverbeszállítóktól való függetlenség elérése sokak szemében nem elég nagy motivációs erő;
 - gyanakvás az „ingyenes” dolgokkal szemben: a „nincsen ingyen ebéd” konyhai bölcsességét hangoztatva sokan attól tartanak, hogy hosszabb távon a licenckiadásokon megtakarított összeg többszörösét kellene verziókövetés, support és egyéb jogcímenekén kifizetniük;

Horizontális tényezők

- erős támogató jogi környezet hiánya: az ODF-re vonatkozó kormányhatározat kivételével kevés lépés történt a szabad szoftverek elterjedésének jogi eszközökkel való támogatása terén; Az Európai e-kormányzati akcióterv 2013-ra írja elő a tagállamoknak a nemzeti interoperabilitási szabványok EIFv2-höz (Európai Interoperabilitási Keretrendszer) való igazítását, vagyis a nyílt szabványok alkalmazását a versenykorlátozó zárt adatformátumok és protokollok ellenében. A nemzetközi szinten már sok helyen megtalálható, szabad szoftverekkel és nyílt adatokkal kapcsolatos kormányzati, intézményi szabályozások bevezetésére itthon még nem került sor ...
- a valós kormányzati elköteleződés hiánya²: néhány politikusi nyilatkozaton és konferencia-bejelentésen kívül kevés érdemi lépés történt a szabad szoftverek és a nyílt forráskódú fejlesztések államigazgatási bevezethetősége érdekében;
- termékcsapda, pl. a Tisztaszoftver program: az állam továbbra is működteti a Tisztaszoftver programot, amelynek keretében sok tízezer tanuló, tanár jut hozzá ingyenesen Windows licenchez (akár otthonra is)
- szakemberhiány: a fenti tényezők hatására nem áll rendelkezésre megfelelő számú és felkészültségű, nyílt forráskódú szoftverek specializálódott informatikai szakember/support

² Az elektronikus közszolgáltatások nyílt szabványossá (a törvény szerint közhasznúvá) tételében (2009. évi LX. törvény) kulcsszerepet játszó Nyílt Szabvány Szövetség 2009-ben számos olyan előremutató projektet vázolt fel, például (meta)adat.gov.hu, nemzetközi banki és gazdaságstatisztikai adatcsere-szabványok bevezetése, okosabb Budapest stb., amelyek nem találtak megfelelő (ön)kormányzati támogatásra.

- lobbierő hiánya: a dobozos szoftvergyártók és multinacionális háttérű cégek külön teameket tudnak fenntartani a kormányzati kapcsolatok ápolására és a lobbyra; ezt egyelőre nem tudja ellensúlyozni a szabad szoftveres világ mellett kétségtelenül megnyilvánuló szimpátia;
- szerzői jogokkal kapcsolatos ismeretek hiánya: az érintettek számára sem világos a szerzői és a vagyoni jogok elválasztásának kérdése, a személyhez kötődő felhasználási jog és a többszörözés, terjesztés átruházható joga közötti különbség;
- adózással kapcsolatos problémák: a szoftver-fejlesztés adózási megítélése eltér a szerzői jogi közelítéstől, így fordulhat elő, hogy adózási szempontból a felhasználási jog átengedése szolgáltatásnak minősül, és a szoftveren tulajdonjog szerezhető – ami szerzői jogi értelemben lehetetlen. Ráadásul a fejlesztő cég az ingyenesen átengedett fejlesztésre fordított költségeket nem számolhatja el;
- versenysemlegesség hiánya: nyílt szabványok helyett zárt formátumok használata, közbeszerzések átláthatatlansága, kiegyenlítetlensége
- beszerzési problémák: pl. közbeszerzhető infrastruktúrához kötelező Windows, azok sok esetben nem minősítettek pl. Linux rendszerhez;